نشریه مکتب احیاء، ٤ (١١)، ٢٦-٣٧/ تابستان ١٤٠٥
10.22034/4.11.115

مقالهٔ پژوهشی

گردشگری سرمایه‌داری؛ از یک فرصت برای توسعه تا یک تهدید
(واکاوی نسبت گردشگری سرمایه‌داری با مکان و جامعهٔ محلی، نمونه موردی: دهکدهٔ گردشگری گهر پارک سیرجان)*

نگین رجب‌بوجانی**

گروه معماری منظر، دانشکدهٔ معماری، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۲۲
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۲۳
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱

واژگان کلیدی
گردشگری سرمایه‌داری، مکان، توسعهٔ مکان‌مند، جامعهٔ محلی، سیرجان

چکیده

دهکدهٔ تفریحی و گردشگری گهر پارک سیرجان، بزرگترین دهکدهٔ گردشگری خاورمیانه، متشکل از انواع کاربری‌های تفریحی، اقامتی، ورزشی و خدماتی با چشم‌انداز حرکت سیرجان به سمت توسعهٔ پایدار طراحی شده است. گل گهر در جایگاه منبع سرمایه‌داری در این پروژه به‌عنوان یک ظرفیت و پتانسیل برای توسعه باید باشد و طراحی پارک با این وسعت و عملکرد باید فرصتی برای ارتقای زیست باشد اما مشاهده و واکاوی کیفیت پارک، فراتر از کمیت آن گویای مغایرت‌های این طرح با آرمان‌های توسعهٔ پایدار و ازطرفی عدم تناسب با شهر کارگری سیرجان و به‌دنبال آن تهدیدی برای سرزمین سیرجان به‌مثابهٔ یک مکان است. در این پژوهش در وهلهٔ اول تلاش می‌شود که با وجود سرمایه‌گذاری گل گهر به‌عنوان یک فرصت در ارتقای گردشگری، گهر پارک با اتخاذ نگاهی عادلانه آسیب‌شناسی پو در وهلهٔ دوم با نگاهی کل‌نگر چرایی اتخاذ چنین طرحی ازسوی مدیران و در وهلهٔ بعد تأثیر این تصمیمات گهر پارک بر جامعهٔ محلی و در نهایت نسبت گردشگری سرمایه‌داری با مکان و جامعهٔ محلی واکاوی شود. این پژوهش، پژوهشی توصیفی-تحلیلی است که با تکیه بر مشاهدهٔ میدانی-اکتشافی و کتابخانه‌ای با اتخاذ رویکرد پیاده‌روی (به‌عنوان روشی ویژه برای پژوهش منظر) به بررسی موضوع پرداخته است. آسیب‌شناسی گهر پارک، در ابعاد مختلف (سطح برنامه‌ریزی و مدیریتی، سطح عملیاتی و اجرایی، سطح ادارکی و معنایی)، به‌دلیل عدم وجود نگاه چندجانبه و فهم ویژگی‌های سیرجان به‌عنوان یک سرزمین، نه‌صرفاً زمینی برای تفریح، توسعه‌ای مکان‌مند تلقی نمی‌شود. بررسی چرایی انتخاب گهر پارک ازطرف مدیران گویای این امر است که به‌صورت کلی تصمیم بر توسعهٔ گردشگری با هدف توسعهٔ پایدار شهری که در خدمت یک صنعت است، اقدامی ارزشمند است اما عدم وجود نگاه مکان‌مند در چرایی اتخاذ این تصمیم و صرفاً اکتفا به اتخاذ طرحی نمادین، برای نیل به اهداف، توسعه‌ای غیرمکان‌مند تلقی می‌شود. بررسی نسبت گهر پارک با جامعهٔ محلی این امر را نشان می‌دهد که شاید گهر پارک در وهلهٔ اول با «برترین» صفات، ارتقای منزلت ذهنی جامعهٔ محلی را در پی داشته باشد اما واکاوی آن در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فضایی گویای متحمل‌شدن فشارهایی در طولانی‌مدت و در واقع مغفول‌ماندن حضور جامعهٔ محلی در طرح است. گردشگری سرمایه‌داری به‌سبب پتانسیل‌های سرمایه‌دار می‌تواند یک فرصت برای ارتقای زیست و موتور رشد باشد اما نیازمند اتخاذ رویکردی همه‌جانبه است که عدم اتخاذ چنین رویکردی به‌جای ارتقای کیفیت زیست، تخریب مکان و تضعیف جامعهٔ محلی را در پی خواهد داشت.

* این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی «توسعهٔ مکان‌محور؛ تأثیر متقابل سازمان فضایی، جامعهٔ محلی، معدن» است که به سرپرستی دکتر «سید امیر منصوری» در پژوهشکدهٔ هنر، معماری و شهرسازی نظر در سال ۱۴۰۴ انجام شده است.

** نویسندهٔ مسئول: ۰۹۳۷۶۱۲۱۴۷۳ ,negin.rbojani@ut.ac.ir

This is an open access article disributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]
[DOI: 10.22034/4.11.115]

مقدمه

گهر پارک، مجموعه‌ای با آرمان ارتقای توسعهٔ پایدار در سیرجان و توسعهٔ گردشگری یا به تعبیر گل گهر، رویشی در دل کویر است اما جنس این رویش قابل بحث است. گهر پارک، با مساحت ۵۸۹۵۶۸۹ مترمربع، به‌عنوان بزرگ‌ترین مجموعهٔ تفریحی خاورمیانه، در فاصلهٔ شهر سیرجان، به‌همت شرکت معدنی و صنعتی گل گهر ایجاد شده است و انواع تفریحات از باغ وحش تا موزهٔ دفاع مقدس را برای جذب مخاطب به کار گرفته است. در واقع می‌توان گفت گهر پارک، فضایی تفریحی است که توسط یک منبع درآمد خصوصی (گل گهر) در جهت افزایش سود و درآمد خود اتخاذ شده که مصداقی از گردشگری زیرسایهٔ سرمایه‌داری است. گل گهر برای سیرجان به‌مثابهٔ نقطه عطفی بود که تحولات بسیاری در منطقه ایجاد کرد و شهر و روستاهای اطراف به مرور مبدل به ابزاری درخدمت معدن شد. گل گهر به‌عنوان یک شرکت سرمایه‌گذاری، پتانسیلی برای منطقه است که می‌تواند ارتقای کیفیت زیست شهر را در پی داشته باشد و توقع از آن این است که پیشرفت را برای شهر به ارمغان آورد. در توسعهٔ گردشگری نیز، مطرح‌شدن گهر پارک و مجموعه‌ای تفریحی در سطح منطقه با سرمایه‌گذاری گل گهر می‌توانست فرصتی برای ارتقای شهر باشد اما واکاوی‌ها گویای موضوعی دیگر است. مواجههٔ اولیه گویای این امر است در گهر پارک انواع ارکان تفریحی مطرح در جهان به کار گرفته شده تا مخاطب را مجاب به ماندن در فضا کند اما آسیب‌شناسی اولیه برمبنای مشاهدات گویای انواع ناترازی‌ها است. در واقع این پژوهش در وهلهٔ اول در تلاش برای آسیب‌شناسی گهر پارک با نگاهی کل‌نگر برمبنای مشاهدات و طبقه‌بندی این ایرادات است. در بخش بعد، چرایی‌های برنامه‌ریزی و طراحی گهر پارک مورد بحث و در ادامه تأثیر این تصمیمات بر جامعهٔ محلی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

سؤال پژوهش

سؤال اصلی: دهکدهٔ گردشگری گهر پارک به‌عنوان مصداقی از گردشگری زیر سایهٔ سرمایه‌داری چه نسبتی با مکان و جامعهٔ محلی دارد؟

سؤالات فرعی: ۱. از دیـد مکان‌محور چه ویژگی‌هایی از گهر پارک سبب می‌شود به‌عنوان یک مسئله دیده شود؟ ۲. چه می‌شود که مدیران تصمیم بر ساخت گهر پارک می‌گیرند؟

ضرورت پژوهش

گهر پارک به‌عنوان پروژه‌ای تازه‌تأسیس، امروز مورد توجه مخاطب بسیار قرار گرفته است که به نظر می‌رسد این امر سبب خواهد شد، شرکت‌های بزرگ در این بازار رقابت و علاقه‌مند به ارتقای مقبولیت خود در دید عموم، رو به سمت مطرح‌کردن خود در حوزهٔ گردشگری روند و گهر پارک را به‌عنوان پروژه‌ای پیشتاز در ایـن امر که در سطح خاورمیانه مطرح است، الگویی برای خود قرار دهند. پس در وهلهٔ اول لازم است گهر پارک با نگاه‌هایی کل‌نگر و کارآمد بررسی و تحلیل شود و نسبت آن با توسعهٔ شهر، با توجه به ادعایی که دارد، سنجیده شده و درواقع توسعه‌های ازاین‌دست که زیر سایهٔ سرمایه‌داری شکل خواهند گرفت بدانند با چه نگاهی باید به توسعهٔ گردشگری زیرسایهٔ سرمایه‌داری بپردازند. ازطرفی در مطالعات گردشگری امروز لازم است تغییر پارادایم دهند و از پژوهش‌های سنتی، کاربردی و اثبات‌گرا به‌سوی پژوهش‌هایی انتقادی، بازاندیشانه و رهایی‌بخش روند (Ateljevic et al., 2012). پس در این مقاله تلاش می‌شود با نگاهی نقادانه نسبت گردشگری زیـرسایهٔ سرمایه‌داری با مکان و جامعهٔ محلی، با توجه به نمونهٔ موردی گهر پارک در شهر سیرجان واکاوی شود.

روش پژوهش

در این پژوهش تلاش می‌شود، با تکیه بر مشاهدهٔ میدانی-اکتشافی و مطالعات کتابخانه‌ای با اتخاذ روش پیاده‌روی (به‌عنوان روشی ویژه برای پژوهش منظر)، پژوهشی توصیفی-تحلیلی، با رویکرد کیفی در باب موضوع انجام می‌شود.

داده‌های کتابخانه‌ای این پژوهش نیز برآمده از مطالعهٔ کتب دست اول در باب تاریخ سیرجان، برای واکاوی منظر سیرجان و طرح‌های بالادست سیرجان برای واکاوی چیستی جامعهٔ محلی دیروز و امروز و مطالعات مرتبط با مفاهیم نظری این پژوهش به‌خصوص مبحث گردشگری زیرسایهٔ سرمایه‌داری است.

داده‌های حاصل از مشاهدهٔ میدانی این پژوهش در پاییز ۱۴۰۴، در مدت سه روز (نیم روز در گهر پارک و نیم روز در معدن گل گهر و دو روز در شهر سیرجان) کسب شده است. پیاده‌روی به‌عنوان یکی از آشکارکننده‌ترین راه‌های کشف منظر، متکی بر تجربه است. در این روش سه جنبهٔ اساسی پژوهش بررسی شد: تولید دانش اتفاقی، شناسایی مسائل، پرسش‌های تحقیق و ایده‌ها و تأمل در عمل. (۱) تولید دانش اتفاقی: فراتر از مطالعات کتابخانه‌ای، با پیاده‌روی منظر سیرجان (مسیرهای پیاده‌روی در ساختار اصلی شهر و محلات جدید و قدیم) و گهر پارک (مسیرهای پیاده‌روی و تجربهٔ میدانی در مسیرهای اصلی و جزفضاها) به‌عنوان یک پدیده‌ای پویا و درحال تغییر، فراتر از اطلاعاتی که نقشه‌ها منتقل می‌کنند، ادراک شد. (۲) شناسایی مسائل، پرسش‌های پژوهش و ایده‌ها: با پیاده‌روی، استراتژی‌های شهودی و بدن‌مندانه فراتر از استراتژی‌های عقلانی برای واکاوی مسائل و فرموله‌کردن پرسش‌های پژوهش به کار گرفته شد. (۳) تأمل در عمل: در این پژوهش بنا به مشاهدهٔ میدانی، نگارنده دانش مبهم اولیهٔ خود را که حاصل تجربهٔ فضاست با دیگر پژوهشگران سفر پژوهشی (۳۱ نفر متخصصین منظر و مکان) به اشتراک گذاشته و متقابلاً از مفاهیم برداشت‌شدهٔ آنان که در جلسات قبل (دو جلسه)، در حین (جلسات گفتگوهای غیررسمی جمعی و درون‌گروهی) و بعد از سفر (یک جلسه) یا هم قدمی‌ها به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم بیان می‌شد، به‌عنوان یک دانش اجتماعی قدرتمند به کار گرفته است. برخی داده‌ها نیز حاصل مصاحبهٔ غیررسمی و هدفمند بدون ساختار پرسشنامهٔ رسمی از جامعهٔ

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11]

محلی به جهت کسب تجربهٔ زیستهٔ مردم و مسئول روابط عمومی مجموعه گهر پارک به جهت واکاوی ارائه‌ای که از مجموعه به مردم می‌شود، است.

در باب طرح پژوهش، داده‌های این پژوهش در سه مرحله کسب شد؛ در مرحلهٔ اول، در جلسات پیش از سفر داده‌های کتابخانه مطالعه شد و در مرحلهٔ دوم، در وهلهٔ اول، داده‌های حاصل از این مشاهدهٔ میدانی، در سه حالت کلی کسب شد؛ حالت اکتشافی (نگارنده با تمرکز بر فضا و جستجوهای کنجکاوانه، بدون تمرکز بر هدف خاصی، به کشف منظرهای مختلف و ادراک آن می‌پردازد)، حالت جریانی (نگارنده براساس شهود و درک مستقیم از منظر تجربهٔ میدانی می‌کند) و حالت بازتابی (نگارنده دانش ضمنی خود را که حاصل ادراک و فهم فضاست در قالب کلمات، یادداشت متنی یا تصاویر بازتاب می‌دهد و با دیگران پژوهشگران سفر متقابلاً (در ارتباط مستقیم و غیرمستقیم با موضوع) به اشتراک گذاشتند) و در مرحلهٔ سوم، مطالعات کتابخانه‌ای تکمیل و داده‌های کتابخانه‌ای و میدانی متناسب در جهت شناسایی مفاهیم، الگوهای اولیه و در نهایت برای شناسایی مضامین اصلی تحلیل شد. در روش پیاده‌روی تلاش شد که با مشاهده و تجربه‌کردن سیرجان به‌عنوان یک مکان و سنتز ان با مطالعات کتابخانه‌ای به واکاوی علل ناکارامدی توسعهٔ گردشگری و خلاهای پرداخته شود.

ازجمله محدودیت‌های این پروژه، محدودیت زمانی پروژه (بازدید از پارک در یک روز انجام شده است و تجربه معطوف به این امر است، البته واکاوی آسیب‌های مجموعه و تحلیل موارد ذکرشده به همین زمان کفایت می‌کند و اطلاعات بیشتر می‌تواند تکمیل این تحلیل‌ها باشد. با آنکه روش اصلی این پژوهش مبتنی‌بر تجربهٔ حضوری است، به‌دلیل محدودیت زمانی، تصاویر و ویدئوهای موجود در صفحات عمومی اینستاگرام و آپارات به‌عنوان داده‌های مکمل ادراکی و نه جایگزین پیاده‌روی، بررسی شدند. این داده‌ها صرفاً برای تأیید یا چالش با یافته‌های میدانی استفاده شده و اختلال در اینترنت ایران و عدم دسترسی به منابع جهانی در تکمیل چارچوب مفهومی و مشاهدهٔ پژوهش‌ها و نمونه‌های مشابه است.

مبانی نظری و پیشینهٔ پژوهش

• توسعه

توسعه، لازمهٔ بقای انسان و امری غیرقابل اجتناب است. این کلمه از ریشهٔ «وَسَعَ» به معنای گسترش یافتن (Gharib, 1977, 306) و تغییردادنی است که پیشرفت را در پی دارد (Cambridge ALD, 2006). این امر یعنی در باطن توسعه همراه با رشد است اما در عمل مفهومی در مناقشه است که ابعاد متفاوتی از توسعه‌ای که سبب استعمار می‌شود تا توسعه‌ای که پیشرفت و آبادشدن در پی دارد را شامل می‌شود؛ از متأخرترین رویکردهای توسعه، توسعهٔ پایدار است که در جهت ارتقای مفهوم توسعه از یک استعمار تا پیشرفت اتخاذ شده است اما همچنان تقلیل آن به بحث یک جزء یعنی محیط‌زیست و نه اتخاذ نگاه چندوجهی نقطهٔ ضعف آن است. توسعه زمانی می‌تواند کارامد باشد که نگاهی والاتر از جزء در آن اتخاذ شود و موضوع را به‌عنوان یک کل واکاوی کند.

• گردشگری

گردشگری در لغت برآمد از «TOUR» به معنای گشتن و سیروسفر است، یعنی مفهومی عجیبن با تفریح و تفرج است (Papoli Yazdi & Saqal, 2006). گردشگری در نگاه نوین ابزاری برای توسعهٔ شهر قلمداد می‌شود اما این مفهوم نیز از نگاهی موزه‌وار به شهر تا گردشگری پایدار مفهومی در مناقشه است و نیاز است واکاوی شود که این استراتژی مهم شهری در توسعه (Akbari, 2018, 35)، چگونه می‌تواند توان شهر را افزایش دهد و امکان زیست را فراتر ببرد. در واقع توسعهٔ گردشگری، باید فراتر از یک اتفاق لاکچری برای شهر، با نگاهی کل‌نگر که ابعاد مختلف شهر، ازجمله ویژگی‌های مکان و جامعهٔ محلی را شامل می‌شود، اتخاذ شود.

• مکان و رویکرد مکان‌مند

مکان یک کل و حاصل معنابخشی به عناصر فیزیکی (کالبدی و فعالیتی) است. مکان به‌عنوان یک کل، هستی فضا را شکل می‌دهد (Heidegger, 1971/2015) و حاصل تفسیر ناظر از محیط (یعنی پدیده‌ای پویا) (Mansouri, 2023) است. بنابر نظر اوژه (Augé, 2008)، مکان حاصل برهم‌نهشت سه پارامتر هویت، ارتباط و تاریخ و بنا بر نظر رلف (Relph, 1967)، حاصل ترکیب سه مؤلفهٔ کالبدی، فعالیتی و معنایی است. توان (Tuan, 199) نیز مکان را امری فراتر از کالبد و عملکرد یک فضا می‌داند. کوکالا (Cocola-Gant, 2023) مکان را پدیده‌ای چندلایه می‌داند که از پیوند میان معنا، خاطره، سکونت روزمره، روابط اجتماعی و مناسبات قدرت شکل می‌گیرد. رویکرد مکان‌مند، رویکردی که به شهر، به‌عنوان یک کل نگاه می‌کند و تمام ابعاد فیزیکی و متافیزیکی شهر را خوانش می‌کند. درواقع، رویکرد مکان‌مند، شهر را فراتر از یک زمین و در معنایی سرزمین می‌بینند. به‌عبارتی توسعهٔ زمانی می‌تواند کارآمد باشد که با رویکردی مکان‌مند به بستر نگاه کند.

• توسعهٔ گردشگری مکان‌مند

مکان، نقطهٔ عطف کارآمدی توسعهٔ گردشگری است. توسعهٔ گردشگری همواره با توزیع نابرابر قدرت، منابع و منافع همراه است و ماهیتی سیاسی و مناقشه برانگیز دارد (Bianchi, 2018). کوکالا (Cocola-Gant, 2023) در مقالهٔ خود با اتخاذ رویکرد مکان‌مند تأکید می‌کند چگونگی عدم فهم مکان در برنامه‌ریزی‌های گردشگری، می‌تواند سبب گسست در تعلق مکانی، بیگانگی جامعهٔ محلی به محله و مکان در خدمت مصرف بیرونی قرار گیرد. درواقع گردشگری بدون توجه به ویژگی‌های مکانی، ازجمله بافت اجتماعی، تجربهٔ زیسته و ...، به امری آسیب‌زا بدل می‌شود. درواقع در توسعهٔ گردشگری مکان‌مند، مقصد گردشگری، یک فضایی پویا در نظر گرفته می‌شود که دارای روابط اجتماعی، ارزش‌های فرهنگی، تاریخ زیسته و اکوسیستم فعال است و نمی‌توان آن را صرفاً به‌عنوان محصول برای مصرف گردشگری دید.

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11.115]

• گردشگری زیرسایهٔ سرمایه‌داری

بررسی مقالات و پژوهش‌های پیشین گویای دو نگاه به ارتباط سرمایه‌داری و گردشگری است که هم فرصت‌زا و هم مسئله‌زا قلمداد می‌شود. برای اولین‌بار در باب ارتباط مستقیم گردشگری و سرمایه‌داری، بریتون (Britton, 1982)، گردشگری را برای جوامع جهان سوم، ابزار ادغام با کشورهای جهان می‌داند که برای رشد سریع بدون توجه به ظرفیت‌های بومی و پیامدهای بلندمدت آن اتخاذ می‌شوند. او تأکید می‌کند اگرچه گردشگری می‌تواند محرک توسعه باشد، اما اگر در سیاست‌ها بازبینی نشود منجر به بازتولید فقر، وابستگی و نابرابری می‌شود. بریتون (Britton, 1991) ذاتاً گردشگری برآمده از سرمایه‌گذاری خصوصی را سودآور و رشدآور می‌داند اما این امر نیازمند فهم رابطهٔ سرمایه، مکان و گردشگر است. ازطرفی او، ظرفیت‌های مکانی را در منطق سرمایه‌داری تقلبل‌شده به یک کالای مصرفی می‌داند و مکان را در خدمت گردشگر می‌بیند نه برای زیست جامعهٔ بومی. او معتقد است در ایـن نگاه توسعهٔ گردشگری محدود به فضای منتخب می‌شود و بازتولید نابرابری فضایی در شهر اتفاق می افتد. سین کلیر و استبلر (Sinclair & Stabler, 1997)، سرمایه‌داری خصوصی در گردشگری را شرط لازم اما ناکافی برای گردشگری می‌دانند. آنان معتقدند این امر، محرک اصلی سرمایه‌گذاری اولیه (هتل، حمل‌ونقل و خدمات)، افزایش بهره‌وری و کارایی اقتصادی است اما ازطرف دیگر، معتقدند گردشگری سرمایه‌داری فضاهای سودآور را برجسته می‌کند و به مرور فضاهای غیرسودآور شهر ازجمله محلات بومی به حاشیه رانده و منجر به ایجاد دوگانه فضایی می‌شود (فضای گردشگری و فضای ساکن). مک کانل (MacCannell, 1999)، گردشگری را فراتر از یک سرگرمی، سازوکاری برای بازتولید ساختار اجتماعی و روابط قدرت در جوامع صنعتی و پساصنعتی می‌داند. او در کتاب «توریست: نظریه‌ای نو دربارهٔ طبقهٔ فراغت» معتقد است بخشی از طبقات جامعه، شکل گردشگری خود را عامل برتری و تمایز و منزلت خود می‌دانند. یعنی گردشگری ابزاری برای ارتقای منزلت قلمداد می‌شود اما ازطرفی گردشگری را در جهان سرمایه‌داری، فراغت استثماری می‌داند که مثل کار زیر منطبق سلطه و یکی از عرصه‌های بازتولید سرمایه‌داری است. او گردشگری زیرسایهٔ سرمایه‌داری را به ظاهر رهایی از کار و تجربهٔ زندگی با کیفیت اما در باطن تحت منطق قیمت، بستهٔ تور و برند مقصد می‌داند. بیانچی (Bianchi, 2003)، توسعهٔ گردشگری را پروژه‌ای عمیقاً سیاسی می‌داند که در آن مکان، جامعه و قدرت به‌طور هم‌زمان بازتعریف می‌شوند. او در کتاب خود لزوم واکاوی جامعهٔ محلی فراتر یک اسطوره «جامعهٔ محلی یکپارچه» را مطرح می‌کند، جامعه‌ای محلی که رویکردهای ساده‌شدهٔ مشارکت محلی، نابرابری درون آن را پنهان می‌کند، به پروژه‌های سرمایه‌محور مشروعیت می‌بخشد. اشلی و میچل (Ashley & Mitchell, 2009) نیز با نگاهی تحلیلی انتقادی اما واقع‌بینانه به سرمایه‌داری خصوصی در گردشگری، سرمایه‌داری برای مقیاس‌پذیری گردشگری امری ضروری است اما نیازمند هدایت و کنترل است. موزدل (Mosedale, 2011)، سرمایه‌داری را عامل رشد گردشگری می‌داند اما همراه با آن، عامل رشد نابرابری نیز می‌داند. او گردشگری را نه یک فعالیت تجاری و صنعت صلح بلکه بازتاب‌دهنده و بازتولیدکنندهٔ روابط قدرت، سلسله‌مراتب جهانی و سازوکار استثمار در نظام سرمایه‌داری می‌داند. شاید از نظر مبانی نظری، این مفهوم در برخی موارد شباهت‌هایی به مفاهیمی چون تجاری‌شدن گردشگری داشته باشد اما نقش سرمایه‌دار و تأثیر آن در توسعهٔ گردشگری عامل تمایز است. موارد بالای گویای این امر است که گردشگری برآمده از سرمایه‌داری می‌تواند هم یک فرصت باشد و هم بدون هدایت و کنترل به یک تهدید مبدل شود (تصویر ۱).

• جمع‌بندی

واکاوی نظام‌مند مفاهیم مرتبط با موضوع پژوهش گویای ایـن امر است که توسعه، به‌عنوان یک لزوم برای بقای انسان، زمانی می‌تواند کارآمد باشد که فراتر اتخاذ نگاه‌های تک‌بُعدی، کل‌نگرانه به موضوع نگاه کند و گردشگری به‌عنوان یک ابزار برای توسعهٔ شهر زمانی می‌تواند مفید باشد که ابعاد مختلف شهر را واکاوی کند و در خدمت شهر باشد نه صرفاً گردشگر؛ که اتخاذ رویکرد مکان‌مند، -در واقع نقطهٔ عطف این دیدگاه آن است که شهر را فراتر از یک زمین می‌بیند؛ به‌عبارتی توسعهٔ گردشگری مکان‌مند به سبب نگاهی چندوجهی که به فیزیک و متافیزیک شهر دارد می‌تواند ارتقای کیفیت شهر را در پی داشته باشد. ازطرفی در جهان امروز و سودای شهرت سرمایه‌داران خصوصی حتی در بخش گردشگری، سبب ایجاد نوعی گردشگری زیرسایهٔ سرمایه‌داری شده است که هم می‌تواند یک فرصت برای شهر باشد و هم یک تهدید. عنوان گردشگری سرمایه‌داری در واقع نامی است که در این پژوهش به‌عنوان جایگزینی برای گردشگری زیرسایهٔ سرمایه‌داری اتخاذ شده است، که بنابر مطالب ذکرشده یعنی نوعی از گردشگری که به‌واسطهٔ یک سرمایه‌دار ایجاد می‌شود و زیر نام برندینگ آن رشد می‌کند که گهر پارک نمونه‌ای ازاین‌دست گردشگری است. در این مقاله تلاش می‌شود با تکیه بر تحلیلی عادلانه نسبت گهر پارک به‌عنوان مصداقی از گردشگری سرمایه‌داری با مکان و جامعهٔ محلی واکاوی شود.

تصویر ۱. نسبت گردشگری و سرمایه‌داری بر مبنای مقالات و پژوهش‌های پیشین. مأخذ: نگارنده.

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]
[DOI: 10.22034/4.11

گذری بر چیستی شهر سیرجان

سیرجان شهری دارای منظری ویژه در گذر زمان در سرزمین کرمان و ایران است. به‌صورت کلی می‌توان گفت شهر سیرجان دارای چهار ویژگی منحصربه‌فرد است (Halabian et al., 2017; Afzali, 2022; مهندسین مشاور معماری و شهرسازی عرصه، ۱۳۹۵؛ گلاب‌زاده، ۱۳۸۵): ۱. قرارگیری در جوار شبکهٔ راههای ارتباطی مهم جنوب شرق ایران، ۲. شهری با سه هستهٔ تاریخی از دورهٔ ساسانیان تا امروز و به سبب آن دارای مناظر فرهنگی ویژه (شهر قدیم، قلعه سنگ، بافت تاریخی، گلیم سیرجان و ...) (تصویر ۲)، ۳. منطقه‌ای دارای خاک غنی و به‌دنبال آن ساخت و توسعهٔ معدن گل گهر (تصویر ۳) و ۴. شهری کارگری در خدمت معدن گل گهر (تصویر ۴).

به سبب ویژگی‌های بالا جامعهٔ محلی ویژه‌ای، در شهر سیرجان شکل گرفته است. شهر سیرجان تا دههٔ ۸۰ شهری خدماتی-آموزشگاهی تلقی می‌شد ولی از دههٔ ۸۰ با رونق‌گرفتن گل گهر، به قطب صنعتی و معدنی تبدیل و همین امر سبب شده است تا سال ۸۵ شهر با انفجار جمعیت روبه‌رو شود اما بعد از ۸۵ تا ۹۰ رشد متعادل جمعیت وجود داشته است. از نظر نسبت جنسی، تعداد مردان بیشتر از زنان، از نظر سنی، بیشتر افراد در بازهٔ سنی ۱۹-۶۴، از نظر خانواری، خانوار هسته‌ای بیشتر از گسترده است که گویای این امر است که شهر، شهری جوان و فعال است (مهندسین مشاور شارمند، ۱۳۷۸؛ مهندسین مشاور معماری و شهرسازی عرصه، ۱۳۹۵). ازطرفی مطالعات و مشاهدات گویای این امر است که سیرجان شهری کارگری است. رشد کالبدی شهر نیز، اضافه‌شدن روستاها به شهر، در جهت اسکان کارگران است. این تحلیل گویای این امر است که در وهلهٔ اول نیاز است به این شهر به‌عنوان فضایی برای رفع نیازهای قشر جوان (به‌صورت غالب) و فضایی متناسب با اقتصاد کارگری نگاه شود.

گذری بر چیستی دهکدهٔ گردشگری گهرپارک

دهکده تفریحی و گردشگری گهر پارک سیرجان، بزرگترین دهکدهٔ گردشگری خاورمیانه (About Gohar Park, n.d.)، به همت شرکت‌های منطقهٔ گل گهر، در سال ۱۴۰۲ افتتاح شده است. این مجموعه فضایی متشکل از انواع کاربری‌های تفریحی، اقامتی، ورزشی و خدماتی است؛ ازجمله، آمفی‌تئاتر روباز، سالن واقعیت مجازی، گذر غذا، چندین کافه (سنتی و مدرن)، چندین رستوران (سنتی و مدرن)، پارک سرسره‌ها، کارتینگ، دریاچه، پارک آبی، موزهٔ دفاع مقدس، مجموعهٔ عشایری، اتاق فرار، شهربازی‌های روباز و مسقف، پارک‌های علمی، باغ وحش و ... است که با چشم‌انداز حرکت سیرجان به سمت توسعهٔ پایدار است (ibid.). در واقع به نظر می‌رسد گهر پارک با توجه به تنوع و تعدد فضایی و عملکردی و فراتر از ویژگی‌های مطرح‌شده و جذابیت این فضا برای مخاطبین، مشاهدات و مقایسه با کیفیت شهر، گویای مغایرت‌های این طرح با آرمان‌های توسعهٔ پایدار و ازطرفی عدم تناسب با شهر کارگری سیرجان است (تصویر ۵). در وهلهٔ اول لازم است این پارک تفریحی ایرانی با نگاه کل‌نگر نه نگاه جزئی نگر مخاطب‌پسند، تحلیل شود و در ادامه علت انتخاب گهر پارک و نسبت آن با مکان و جامعهٔ محلی واکاوی شود.

بحث

• آسیب‌شناسی گهر پارک سیرجان به‌عنوان مصداقی از گردشگری زیر سایهٔ سرمایه‌داری

بنا بر تحلیل داده‌های حاصل از مشاهدات میدانی و کتابخانه‌ای، می‌توان آسیب‌شناسی گهر پارک را در سه سطح (برنامه‌ریزی و مدیریتی، عملیاتی و اجرایی و ادراکی و معنایی) بررسی کرد.

باغ سنگی | سه‌گانهٔ منظرین | یخچال‌های دوقلو | بازار و سرای قاجاری | بادگیر چپقی | قلعه سنگی

تصویر ۲. سیرجان شهری با دانه‌های تاریخی و فرهنگی اما بدون توسعهٔ یکپارچه. عکس: نگین رجب‌بوجانی، ۱۴۰۴.

معدن گل‌گهر و استفاده از زمین | جنس خاک و مرغوبیت زمین

تصویر ۳. سیرجان منطقه‌ای دارای خاک غنی و به‌دنبال آن ساخت و توسعهٔ معدن گل گهر. مأخذ: آرشیو نگارنده.

شهری با نماهای بزک‌شده و دوگانهٔ شهری | شهری بدون پیاده | روستاهایی اضافه‌شده به شهر برای زندگی کارگران | پیاده‌روها در خدمت کامیون | شهری برای کامیون‌ها

تصویر ۴. سیرجان شهری کارگری در خدمت معدن گل گهر با کیفیت زیست پایین. عکس: نگین رجب‌بوجانی، ۱۴۰۴.

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11.115]

- سطح برنامه‌ریزی و مدیریتی

گهر پارک عرصه‌ای از «ترین»ها: بنابر مشاهدات، در گهر پارک تلاش شده است مجموعه از بهترین، بلندترین و ... در کنارهم جمع‌آوری شوند ؛ برای نمونه، «گهر پارک بلندترین سرسرهٔ ایران، بلندترین پرچم ایران را دارد» (راهنمای مجموعه، ۱۵ آذر ۱۴۰۴)، اما اکتفا به این برترین‌ها صرفاً در عناصر عینی و کالبدی، فقط ارتقای کمّی در پی داشته است باوجوداینکه در دید کل‌نگر، فراتر از ارتقای کمّی، ارتقای کیفی و معنایی نیز مهم است و زمانی توسعه کارآمد و در ابعاد توقع مدیران گل گهر در سطح فراملی عمل می‌کند که در تمامی ابعاد برترین باشد، نه‌صرفاً برترین کمّی‌ها در خاورمیانه (تصویر ۶-۱).

آرمان توسعهٔ پایدار سیرجان در کلام اما در عمل نه: باوجوداینکه گهر پارک نمادی از حرکت سیرجان به سمت توسعهٔ پایدار است اما حتی در برخی اشکال پایداری معمول، مثل پایداری محیط‌زیستی، قابل توجیه نیست. دریاچه، رود و آبشار مصنوعی نمونه‌ای ازاین‌دست است، تجربهٔ پیاده‌روی در

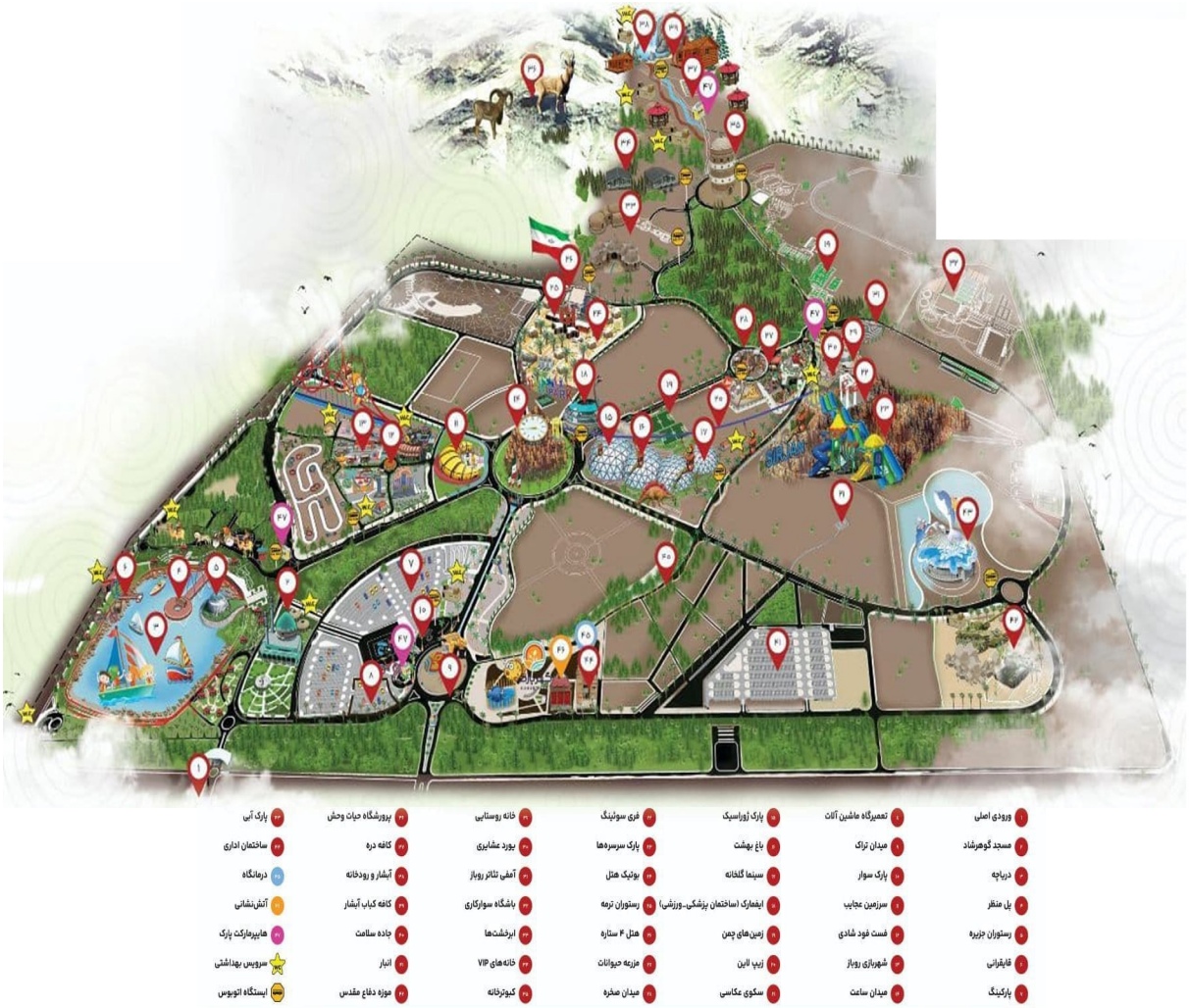

تصویر ۵. گهر پارک، پارکی تفریحی ترکیب‌شده با مظاهر کالبدی فرهنگی ایرانی. مأخذ: www.goharpark.ir.

بلندترین سرسرهٔ ایران؛ اقدامی در جهت برترین‌بودن (۱)

آرمان توسعهٔ پایدار با عناصر ناپایدار (۲)

داشتن حمایت دولتی، پتانسیلی برای کارآمدی بیشتر (۳)

رود مصنوعی تزریقی به درهٔ خشک و پمپاژ آب (۴)

تصویر ۶. مصادیقی از آسیب‌شناسی سطح مدیریتی و عملیاتی گهر پارک. مأخذ: ۱، ۲ و ۴: نگین رجب‌بوجانی، ۱۴۰۴، ۳. www.president.ir.

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11]

جوار دریاچه در وسط کویر و کوهستانی خشک گویای این امر است که این عناصر نه در تناسب با فضا و منظر سایت که صرفاً سیاست‌های تزریق فضاهای وارداتی به این سرزمین است که نه‌تنها تخریب محیط‌زیست بلکه برای محیط آسیب‌زا نیز هست (تصویر ۶-۲، ۶-۴).

داشتن حمایت‌های دولتی: حضور رئیس جمهور در افتتاحیهٔ این پارک خود دال بر اهمیت این پارک در سطح ملی و حتی فراملی است (تصویر ۶-۳). ازطرفی در تجربهٔ پیاده‌روی، ما با پارکی روبه‌رو هستیم که ابعادی وسیع با تعدد کاربری‌های بسیارزیاد دارد، ساخت پارکی در این ابعاد و این تعدد فعالیت گویای حمایت‌های دولتی مجموعه است. پس از نظر حمایتی پارک از پشتوانه‌ای قابل توجیه برخوردار بوده است که اگر در ابعاد مختلف نه‌صرفاً جزنگرانه به آن پرداخته می‌شد می‌توانست در مقیاس‌های مختلف از محلی تا فراملی تأثیرات مثبت‌تری بگذارد.

سرمایه‌گذاری پرهزینه و پرریسک: گهر پارک پروژه‌ایست که هزینه‌ای بالغ بر ۳۰۰۰ میلیارد داشته است که به نوبه‌ای خود تنها از یک سرمایه‌دار با توانایی مالی بالا برمی‌آید که ریسک بالای چنین خرجی را قبول کند. تزریق اقداماتی برنیامده از مکان و نامتناسب با ظرفیت‌های بستر سبب شده است که هزینه‌های گزاف‌تری برای پروژه رقم بخورد که به مرور عدم پایداری آنها سبب نابودی و ناکارآمدی و به مرور حذف این کاربری‌ها خواهد شد، برای مثال، تزریق آبشار و رود با هزینهٔ بالای پمپاژ آب در این ابعاد، نه‌تنها سرمایهٔ بالایی ایجاد داشته است حتی نگهداری نیز هزینهٔ بالایی را بر پروژه تحمیل خواهد کرد که از میزان درآمد حاصل از تقاضا بر خواهد آمد.

- سطح عملیاتی و اجرایی

ایجاد فضایی تفریحی ایزوله: بنابر تجربهٔ پیاده‌روی و دسترسی صرفاً ماشینی (شخصی یا تور، بدون وجود تاکسی یا حمل‌ونقل عمومی از شهر)، اختصاص انواع کاربری‌ها در مجموعه حتی خدماتی ازجمله فضاهای اقامتی و همچنین فاصلهٔ ۲۵ کیلومتری از شهر سبب شده به فضایی ایزوله مبدل شود و نیازمند حداقل ارتباطی با شهر نباشد. این امر به خودی‌خود شاید مثبت باشد اما زمانی که آرمان توسعهٔ پایدار سیرجان باشد با این جداسازی ارتقای کل شمولی برای شهر اتفاق نمی‌افتد (تصویر ۷-۱).

به‌کارگیری مظاهر کالبدی فرهنگ: توجه به فرهنگ و مظاهر فرهنگی یک از اصول پایدار پروژه است اما عدم وجود نگاه هستی‌شناسانه به آن و صرفاً برداشت از چیستی و کالبد فرهنگ، آن را مبدل به موزه‌ای می‌کند که به فضا تزریق شده است، بدون آنکه چرایی این فرهنگ درک شود. برای نمونه در تجربهٔ پیاده‌روی، کالبدهای چادر زندگی عشایری در مجموعه دیده اما هستی زندگی عشایری که مبتنی‌بر سکونت فصلی و کوچ است، خیر (تصویر ۷-۲).

همه‌جایی‌شدن: طراحی‌هایی بدون درنظرگرفتن ظرفیت‌های سرزمینی و طراحی‌هایی از مرکز، به‌دنبال تکرار طرح‌هاییست که همه‌جا تکرار می‌شود و تصویر ذهنی بازاری و مخاطب‌پسند است. برای نمونه، بنابر مشاهدات میدانی و تجربهٔ پیاده‌روی، برای درهٔ طرق طرحی با گیاهان دست‌کاشت و غیربومی در گلدان‌هایی با رود و آبشاری مصنوعی اتخاذ شده است که برای درههای معمول و مخاطب‌پسند است اما برآمده از ویژگی درهٔ طرق نیست، دره‌ای که بی‌آب است و سنگ نقش آرایش کوهستان را دارد نه گیاهان (تصویر ۷-۳).

تقلید از پروژه‌های جهانی: برای ایران و جوامع جهان سوم، الگوبرداری از پروژه‌های جهان‌های اول، به‌خودی‌خود کار مثبت اما ایـن امر مشروط بر توجه به ویژگی‌های مکانی برای تطابق الگوی تقلیدی با بستر است. ازطرفی تقلید از طرح‌هایی که تاریخ مصرف آنها برای شهرهای توسعه‌یافته گذشته اما امروز تازه ایران به آن رسیده است زخمی مجدد برای جهان سوم است. برای نمونه، در مشاهدهٔ میدانی از مجموعه، گنبدهایی پارامتریک به چشم می‌خورد که یادآور نمونه‌هایی جهانی است، باغ بهشت، الگوگیری از پروژهٔ بهشت انگلستان است که در جهت احیای سایت معدنی متروکه انجام شده و با آرمان توسعهٔ پایدار خود امروز نمونه‌ای از توسعهٔ ناپایدار است. موبز (Mobbs, 2009) ایـن پروژه را نمونه‌ای از سرمایه‌داری سبز می‌داند که طبیعت زیبا و امن، بدون بحران‌های واقعی نمایش داده و طبیعت در آن به‌عنوان کالایی منتخب سرمایه‌گذار مبدل شده است. باغ بهشت گهر پارک نیز تقلید همین تفکر است بدون توجه به این موضوع که در اقلیم سیرجان، کنترل آسایش حرارتی در این ابعاد و این سطح چقدر هزینه بر و ناپایدار است (تصویر ۷-۴).

تنوع و تعدد کاربری‌ها: ازطرفی طراحی انواع کاربری ها و تعدد آن برای جذب انواع اقشار جامعه، خوب است اما چگونگی سازماندهی آن مسئله‌آفرین است. به نظر می رسد در گهر پارک بیشتر این ساماندهی رو به سمت کالایی‌شدن فضا و اغتشاش در منظر و تداخل‌های عملکردی شده است. برای مثال، در تجربهٔ پیاده‌روی، در پس زمینهٔ موزهٔ دفاع مقدس، ساختمان آبی رنگ ورزشی به چشم می‌خورد. مکان‌یابی مرکز ورزشی در جوار موزهٔ دفاع مقدس حس‌وحال منطقهٔ جنگی و در ادامه ادراک را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. ازطرفی انباشت فعالیت‌ها در این محدوده، سبب شده است شهر به حاشیه رانده شود (تصویر ۷-۵).

اغتشاش در معماری فضا: در پیاده‌روی و مشاهدهٔ میدانی گهر پارک فضایی مملو از اشکال مختلف معماری است. تنوع در معماری و متناسب با شخصیت فضا خوب است اما تنوع معماری در مجموعه تاحدی زیاد است که فضا به‌عنوان یک کل واحد قابل خوانش نیست. هر فضا، یک چیز است (تصویر ۷-۶).

فضایی سینمایی و معماری اغراق‌آمیز: توجه به معماری و جزئیات معماری لازمهٔ هر طرحی است اما زمانی که سوژهٔ اصلی چیز دیگر است، معماری افراطی ادراک را خدشه‌دار می‌کند. برای نمونه، «باغ وحش اینجا شبیه یک سکانس سینمایی است» (سیدامیر منصوری، ۱۵ آذر ۱۴۰۴، مصاحبهٔ شخصی)، در باغ وحش که سوژه تماشای حیوانات است، معماری در حدی عظیم و رنگ‌ها در حدی شدید است که همهٔ توجه به آن جذب

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11.115]

می‌شود و بیشتر فضایی سینمایی ایجاد شده است نه فضایی که کمک کند تا حیوان دیده شود. نمونه‌ای دیگر، رنگ مبلمان است، استفاده از رنگ‌های نارنجی و سبز بیشتر فهم مخاطب از فضا را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و بیشتر از طبیعت مدنظر دیده می‌شود (تصویر ۷-۷).

تقلیل گردشگری صنعتی به موزهٔ صنعتی: بنا بر مشاهدهٔ میدانی، در پارک موزه‌ای شبیه‌سازی‌شده از گود معدن و المان‌هایی از ابزارهای دورریختی معدن دیده می‌شود که به‌صورت کلی اقدام خوبی برای آشنایی با معدن و پایداری است اما با وجود اینکه معدن خود به‌عنوان یک ظرفیت گردشگری می‌تواند در ایـن شهر عمل کند، صرفاً اکتفا به این رفتارهای موزه‌وار با پتانسیل گردشگری صنعتی که موضوعی مطرح در دنیاست به مرور نارکارآمد خواهد بود و صرفاً دیده می‌شود اما فهم نخواهد شد (تصویر ۷-۸).

عدم توجه به ویژگی‌های طبیعی سایت: برای مثال، گهر پارک در دامنهٔ کوهی قرار گرفته است که بنابر مشاهدات حاصل از پیاده‌روی ازطرفی چشم‌انداز بسیار عالی به دشت دارد و ازطرفی دیـدی به کوه دارد. هر دوی این ویژگی‌های منظرین سایت با مداخلات طرح، مورد بی‌هری قرار گرفته است، ازطرفی منظرهٔ دشت زیبای سیرجان با تک‌کوه‌هایی در دوردست، با ادوات پارکی با رنگ‌های شدید خدشه‌دار و ازطرفی کوه با تزریق رود و آبشار دستوری، گیاهان دستوری و نورپردازی‌های اغراق‌آمیز و وسایل بازی سنگین استثمار شده است (تصویر ۷-۹).

عدم توجه به ویژگی‌های اقلیمی سایت: نوآوری در معماری خوب است اما این امر زمانی کارآمد است که متناسب با ویژگی‌های مکانی ازجمله ویژگی‌های اقلیمی باشد، برای نمونه، در تجربهٔ پیاده‌روی و مشاهدهٔ میدانی اینگونه برداشت می‌شود که دریاچه زیباست اما با بستر کویری اینچنینی، آنهم در این وسعت تناسبی ندارد. دریاچهٔ مصنوعی برای مخاطب کویرنشین جذاب است اما حتی اگر برای ذخیره‌سازی آب خلیج فارس برای صنایع نیز باشد که کاربرد تفریحی نیز دارد با توجه به مساحت آب در کویر، با ایـن سطح رطوبت، آب بسیاری هدر خواهد رفت. در نهایت نیز سرنوشتی مثل دریاچهٔ چیتگر خواهد داشت که تبخیر بسیاری دارد و هزینهٔ نگهداری آن منطقی نیست و بیشتر عارضه ای برای شهر قلمداد می‌شود (تصویر ۷-۱۰).

- سطح ادراکی و معنایی

استفاده از تصویر بازاری مخاطب‌پسند: مشاهدات و تجربهٔ پیاده‌روی و مطالعات منابع اینترنتی و گشت‌وگذار در فضای مجازی و تحلیل‌ها به‌صورت کلی گویای این امر است برای طراحی گهر پارک بیشتر از ویژگی‌های مکانی، فضاهایی طراحی شده‌اند که تصویری بازاری برای جذب مخاطب باشد. برای نمونه دریـاچه و گنبد از نگاه کل‌نگرانه پیشنهادی مناسب برای این فضا نیست اما برآمده از تصویری جذاب برای مخاطب است اما به مرور بنا برموارد گفته‌شده ناکارآمد خواهد بود.

عدم ایجاد حس تعلق: صرفاً تمرکز بر کالبد فضاها و زیبایی بصری فضا سبب می‌شود که هستی فضا توسط مخاطب ادراک نشود و فضا ارزش معنایی نداشته باشد و به‌عبارتی ازطرف مخاطب حس تعلقی به فضا شکل نگیرد.

عدم خوانایی سایت به‌عنوان جزئی از سیستمی به نام سرزمین سیرجان: تزریق فضاهایی از همه جا و نامتناسب با ویـژگی‌های مکان، سبب شده است گهر پارک به‌عنوان جزئی از سرزمین سیرجان خوانا نباشد.

جمع‌بندی: بنابر آسیب‌شناسی بالا که کشف‌شده از مشاهدات و روش پیاده‌روی منظر است، گهرپاک، در ابعاد مختلف از برنامه‌ریزی

گهرپارک، در فاصله‌ای قابل توجه به شهر و مجموعه‌ای ایزوله (۱)

مجموعهٔ عشایری، صرفاً یکی از مظاهر فرهنگ بدون توجه به هستی زندگی عشایری (۲)

گیاهان غیربومی همه‌جایی و گلدان‌های تزریقی به کوه بدون توجه به هستی و کوهستان خشک (۳)

باغ بهشت گهرپارک تقلیدی از پروژهٔ بهشت انگلستان بدون توجه به ویژگی‌های اقلیمی فضا (۴)

تعدد انواع معماری بنا و گسست در حس‌وحال موزهٔ دفاع مقدس با معماری سالن ورزشی (۵)

اغتشاش در معماری با اتخاذ طرح‌های مختلف معماری برای کاربری‌های متفاوت بدون توجه به مفهوم وحدت (۶)

فضای سینمایی و معماری اغراق‌آمیز (۷)

تقلید گردشگری صنعتی به موزهٔ صنعتی (۸)

عدم توجه به ویژگی‌های طبیعی سایت و تزریق عناصر صرفاً مخاطب‌پسند (۹)

عدم تناسب دریاچه با ویژگی‌های اقلیمی بستر (۱۰)

تصویر ۷. مصادیقی از آسیب‌شناسی سطح عملیاتی و اجرایی. مأخذ: آرشیو نگارنده.

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11]

تا اجرا، به‌دلیل عدم وجود نگاه چندجانبه و فهم ویژگی‌های سیرجان به‌عنوان یک سرزمین، نه‌صرفاً زمینی برای تفریح، توسعه‌ای مکان‌مند تلقی نمی‌شود. در ادامه تلاش می‌شود برای واکاوی نسبت این طرح با مکان و جامعهٔ محلی، چرایی اتخاذ چنین طرحی از سرمایه‌گذار واکاوی شود.

• واکاوی چرایی انتخاب گهر پارک از سوی سرمایه‌داران گل گهر

توسعهٔ پایدار سیرجان: بنابر ادعای طرح (About Gohar Park, n.d.) و گفتگوی غیررسمی با مسئول روابط عمومی (۱۵ آذر ۱۴۰۴)، هدف اصلی آن توسعهٔ پایدار سیرجان است. توجه صنعت یک منطقه به توسعهٔ پایدار آن، امری بسیار ارزشمند است به‌خصوص که این امر در حوزهٔ گردشگری و ارتقای سطح تفرجی مردم انجام شود. با توجه به اینکه نمونه‌های از شهرها در جوار صنعت وجود دارد که صنعت اهمیتی به ارتقای شهر نمی‌دهد، برای نمونه پتروشیمی بندر امام، باوجوداینکه عملاً شهر سربندر را استعمار کرده است اما هیچ سودی حتی به‌صورت نمادین در غالب گردشگری نیز برای منطقه پیشنهاد نکرده است. اما این امر نیازمند واکاوی مفهوم پایداری است، در این مقاله تلاش شده است نشان داده شود این هدف ارزشمند است اما در عمل و با توجه به ظرفیت‌های بستر، گهر پارک مجموعه‌ای پایدار نیست و مغایرت‌های با مفهوم پایداری دارد.

ارتقای گردشگری منطقه: در کشوری مثل ایران، که اقتصاد رو به سمت اقتصاد گردشگری می‌رود، و با توجه به ظرفیت‌هایی طبیعی و فرهنگی که سیرجان داراست، ازجمله خاک غنی، وجود مناظر طبیعی، دانه‌های تاریخی، مناظر معدنی و ...، ارتقای گردشگری می‌تواند انتخاب مناسب برای توسعهٔ شهر باشد اما مشروط بر این امر است که همهٔ ابعاد و منافع شهر نیز در طرح لحاظ شود.

ارتقای امکانات رفاهی برای کارکنان گل گهر: مخاطب بستهٔ گهر پارک کارکنان معدن هستند که با کپن‌ها و تخفیف‌های می‌توانند همراه خانواده از مجموعه استفاده کنند. توجه به تأمین چنین امکانات رفاهی برای کارکنان برای یک شرکت ارزشمند است اما مشاهدات و مصاحبات گویای این امر است که مکان‌یابی آن نسبت به شهر، با وجود کارکنانی که تعداد بالایی از آنها کارگر و قشر کم درآمد هستند و شهری که حمل‌ونقل عمومی ندارد و ازطرفی چگونگی رفت‌وآمد این قشر (نسبتی قابل توجه از کارکنان گل گهر) به این مجموعه لحاظ نشده است، تصمیمی کل‌نگر نیست.

مقیاس جهانی معدن گل گهر و مقیاس کلان تفریح گل گهر: گل گهر به سبب ویژگی جهانی آن (بزرگترین معدن سنگ آهن جهان) به‌دنبال مطرح‌شدن در حوزهٔ گردشگری نیز در سطح جهانی است، به همین دلیل همه چیز در آن بزرگ مقیاس و «ترین» اتخاذ شده است، این امر تا حدی که حتی به اموری غیرقابل ادراک تعمیم پیدا کرده است مثلاً بزرگترین ارم از آسمان که توسط مخاطب ادراک نمی‌شود صرفاً یک صفت برترین کالبدی برای مجموعه است.

چشم‌انداز مدیران و برنامه‌ریزی اقتدارگرا: به‌صورت کلی آرمان مدیران رشد و ترقی مجموعه در زمان مدیریت آنهاست، مدیران گل گهر نیز در جهت نیل به انجام کارهای بزرگ و ماورایی و ثبت نام خود بر تاریخ توسعهٔ شرکت، به سراغ ابر ویژگی‌ها می‌روند که اگر این امر در جهت ارتقای کل‌نگرانه باشد نه‌صرفاً برترین‌بودن، در بلندمدت کارآمد برای مردم و حتی سبقهٔ خوب برای مدیران است.

ساخت برند لوکس در حوزهٔ گردشگری: مک کانل (MacCannell, 1999)، گردشگری امروز را ابزاری برای ارتقای منزلت می‌داند. در گردشگری لاکچری، برند مقصد تلاش می‌کند با تأکید بر کمیابی و ویژگی‌های غیرقابل تقلید خود را بالاتر از رقبا نشان دهد. دهکدهٔ گردشگری گل گهر به‌دنبال نشان‌دادن برند گل گهر در حوزهٔ گردشگری با کاربری‌هایی متنوع و لوکس و هم چنین مجموعه‌ای از ترین‌ها به‌دنبال مطرح‌کردن این برند است.

جبران اکولوژیک: مجموعه‌های صنعتی و معدنی به‌عنوان فعالیت‌هایی که ذاتاً برای طبیعت آسیب‌زاست، در جهت جبران آسیب وارده تصمیم بر اتخاذ طرح‌هایی سبز در جهت القای دوستداری طبیعت و توجیه زیست‌محیطی عملکردهای خود دارند که در بدترین حالت آنقدر این امر صرفاً به یک نمایش مبدل می‌شود که مفهوم سبزشویی به آن تخصیص داده می‌شود. در سبزشویی، شرکت‌ها و صنایع، با نمایش اثرات مثبت شرکت بر محیط‌زیست، اثرات منفی را پنهان و کم‌اهمیت جلوه می‌دهند (Delmas & Burbano, 2011). این امر برآمده از برهم‌کنش سه مؤلفهٔ فشارها، انگیزه‌ها و شرایط تسهیل‌کننده است (ibid.): ۱. فشارهایی که ایجاب می‌کنند صنایع، سبز به نظر برسند (رقابت در بازارهای اشباع‌شده، فشار رسانه‌ها، افزایش حساسیت مصرف‌کنندگان به محیط‌زیست و ...)، ۲. انگیزه‌های درونی (کسب مشروعیت اجتماعی، دسترسی به سرمایه‌های سبز، حفاظت از شهرت برند و ...)، ۳. شرایط تسهیل‌کننده (ضعف یا ابهام مقررات زیست‌محیطی، پیچیدگی اطلاعات زیست‌محیطی و ...). گهر پارک از جهت اینکه ادعای توجه به زیست‌بوم دارد، ارزشمند است اما ازآنجاکه آسیب‌شناسی این پروژه گویای این امر است که نه‌تنها یک پروژهٔ پایدار و کارامد نیست حتی در مواردی به محیط‌زیست و مفهوم مکان آسیب زده است، در لبهٔ تیغ اتهام سبزشویی است.

جبران خلأ شهری: مک کانل (MacCannell, 1999) گردشگری سرمایه‌داری را جبران خلأیی می‌داند که خود سیستم تولید می‌کند. گل گهر در جبران آسیب‌هایی که بر شهر سیرجان تحمیل کرده است ازجمله شهری کارکردی در خدمت معدن بدون کیفیت زیست، الحاق روستاهای اطراف به شهر و انحصار شهر در خدمت به خود، با ارائهٔ حداقل امکانات آن هم امکاناتی سودرسان مجدد به خود معدن مثل آسفالت‌کردن خیابان‌ها، تصمیم به ساخت مجموعه‌ای گرفته است که در حوزهٔ گردشگری، سیرجان را مطرح کند، آن هم شهری که بخش تاریخی آن خود در فقدان مدیریت یکپارچهٔ گردشگری است.

حداکثر سازی سود: اشلی و میچ (Ashley & Mitchell,) منطق حاکم بر گردشگری برآمده از سرمایه‌داری را حداکثرسازی

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11.115]

سود می‌داند نه کاهش فقر. گهر پارک اگرچه تلاشی برای ارتقای امکانات رفاهی برای کارکنان است اما بنا بر موارد یادشده بیشتر طرحی برای دریافت سود است نه کاهش فقر منطقه. حتی تصمیمات اتخاذشده سبب خواهد شد شهر فقیرتر شود.

جمع‌بندی: ـه‌صورت کلی تصمیم بر توسعهٔ گردشگری با هدف توسعهٔ پایدار شهری که در خدمت یک صنعت است، اقدامی ارزشمند است اما عدم وجود نگاه مکان‌مند در چرایی اتخاذ این تصمیم و صرفاً اکتفا به اتخاذ طرحی نمادین، برای نیل به اهداف، توسعه‌ای غیرمکان‌مند تلقی می‌شود. در ادامه تلاش می‌شود تأثیر این تصمیمات غیرمکان‌مند بر جامعهٔ محلی سیرجان واکاوی شود.

• واکاوی نسبت تصمیمات سرمایه‌داران گل گهر در حوزهٔ گردشگری با جامعهٔ محلی

در این بخش تلاش می‌شود، نسبت تصمیمات سرمایه‌داران گل گهر با جامعهٔ محلی در سه حوزهٔ اقتصادی، اجتماعی و فضایی واکاوی شود.

- پیامد فضایی

به‌حاشیه‌رانده‌شدن میراث تاریخی شهر و محلات بومی زیر سایهٔ گهر پارک: بنابر مشاهدات و تجربهٔ پیاده‌روی هم‌اکنون نیز بخش عظیمی از میراث تاریخی شهر تخریب شده و منظر محلات بومی در خطر تخریب است، باوجوداینکه گهر پارک با به‌کارگیری مظاهر فرهنگ، آرمان ارتقای منظر میراثی را دارد. در واقع گردشگری متمرکز گهر پارک و معطوف‌شدن همهٔ فعالیت‌ها و ویـژگی خاص سیرجان‌شدن به مرور میراث خود شهر را که در بخش‌های قبل ذکر شد به فراموشی خواهد سپرد و شهری که می‌توانست با گردشگری در خدمت شهر، ارتقای یکپارچهٔ بافت تاریخی و محلات بومی را داشته باشد، فقط دانه‌هایی از آن حفظ خواهد شد.

دوگانه‌سازی فضایی: با شکل‌گیری گهر پارک و ایزوله‌شدن این فضا از شهر و تمرکز همهٔ فعالیت‌ها در خود مجموعه و عدم وابستگی به شهر سیرجان، به مرور حضور گردشگر حداقلی حتی در دانه‌های تاریخی و حتی در فضاهای شهری به‌عنوان زیرساخت‌های خدماتی گردشگری مثل (هتل و ...)، محدود و در نهایت حذف و شهر صرفاً فضایی برای ساکنین می‌شود.

محدودشدن توسعهٔ گردشگری به گهر پارک: به مرور بعد از به‌حاشیه‌رانده‌شدن میراث تاریخی و محلات بومی و ظرفیت‌های سیرجان، توسعه نیز تنها معطوف به همین فضای متمرکز و مستقل از شهر می‌شود.

- پیامد اقتصادی

جامعهٔ محلی، مغفول در برنامهٔ آرمان‌گرایانهٔ مدیران: تجربهٔ پیاده‌روی و مشاهدات میدانی در شهر سیرجان گویای شهری کارگری با اقتصاد کارگری است، آسیب‌شناسی اقدامات و تصمیمات مدیران در ساخت گهر پارک گویای مغفول‌ماندن جامعهٔ محلی در طرح است، طرح اگرچه برای ارتقای امکانات رفاهی کارکنان اتخاذ شده اما نادیده‌انگاشته‌شدن توان مالی و وضعیت اقتصادی در چگونگی استفاده از این امکانات، گویای مغفول‌ماندن جامعهٔ محلی است. برای نمونه عدم توجه به چگونگی حمل‌ونقل عمومی از شهر به مجموعه گویای این امر است.

عدم بهره‌بردن جامعهٔ محلی از سود منافع مالی گردشگری: جامعهٔ محلی با وجود متحمل‌شدن هزینه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی حاصل از گردشگری، سهم متناسبی از منافع مالی آن ندارند (Bianchi 2018). مردم سیرجان با توجه به اینکه متحمل فشارهایی با ارتقای گردشگری متمرکز در گهر پارک خواهند شد، که ازجملهٔ آن تمرکز صرف توسعهٔ گردشگری بر ایـن مجموعه است، اما سودی از منافع مالی به آنها اختصاص پیدا نخواهد کرد.

- پیامد اجتماعی

دستکاری ذهن جامعهٔ محلی با تحمیل تصویر ذهنی مکان صحنه‌پردازی‌شده: سرمایه‌داری با ساخت تصاویر و ارائهٔ روایـت‌های جذاب و مصرف‌گرایانه به‌دنبال فروش مکان است (Ateljevic et al., 2012). «گهر پارک بزرگترین مجموعهٔ خاورمیانه است و خیلی جذابه» (از اهالی سیرجان، ۱۵ آذر ۱۴۰۴)، «دریـاچه گهر پارک خیلی قشنگه» » (از اهالی سیرجان، ۱۵ آذر ۱۴۰۴). گهر پارک با نمایشی تازه از سیرجان بودگی، برای نمونه شهری با دریاچهٔ بزرگ و تزریق حس برترین‌بودگی نمادین، ذهن جامعهٔ محلی را دستکاری می‌کند که فکر برترین‌بودن در ابعاد معنایی نیز بکنند و مطالبهٔ بر حق خود را که در حقیقت ارتقای و توسعهٔ پایدار شهر است نه یک مجموعهٔ متمرکز گردشگری ابراز نکنند.

کمرنگ‌کردن کمبودهای شهر و جامعهٔ محلی: گردشگری با استفاده از جاذبه‌های توریستی و کالایی‌سازی مکان، تاریخ استعماری، پیچیدگی‌های اجتماعی شهر را پنهان می‌کند و یک بستهٔ زیبا برای مصرف ارائه می دهد (Ateljevic et al., 2012). بنابر مشاهدات و تجربهٔ پیاده‌روی و مطالعات، سیرجان شهری در خدمت صنعت است که توسعه نیز در همین جهت بوده است، برای نمونه روستاها نیز به شهر الحاق شدند تا محل سکونت کارگران باشند، روستاها نام شهر گرفتند اما کیفیت زیست در آن همچنان پایین است و این امر تاحدی است که حضور انسان در آن حداقلی احساس می‌شود حتی در شلوغ‌ترین خیابان‌های شهر اما ساخت گهر پارک سبب شده است تا «مردم از بندرعباس هم برای تفریح دیگه میان سیرجان» (از اهالی سیرجان، ۱۵ آذر ۱۴۰۴). سیرجان دیگر با گهر پارک شناخته می‌شود نه شهری با محلات روستایی که به آن الحاق شده‌اند و نه شهری که در خدمت معدن است با کمبودهایش.

جمع‌بندی: شاید گهر پارک در وهلهٔ اول با «برترین» صفات ارتقای منزلت ذهنی جامعهٔ محلی را در پی داشته باشد اما واکاوری آن گویای متمحل‌شدن فشارهایی در طولانی مدت و در واقع مغفول‌ماندن حضور جامعهٔ محلی در طرح است.

نتیجه‌گیری

بنابر یافته‌های برآمده از تحلیل مشاهدات و تجربهٔ پیاده‌روی و

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11]

مطالعات، گهر پارک به‌عنوان نمونه‌ای از گردشگری سرمایه‌داری، توسعه‌ای غیرمکان‌مند تلقی می‌شود. عدم وجود محدودیت‌های ایـن پژوهش در کسب داده‌های بیشتر نیز می‌توانست امکانی برای تأکید بیشتر بر این نتیجه‌گیری باشد. باوجوداینکه این طرح به‌عنوان نمادی از حرکت سیرجان به سمت توسعهٔ پایدار اتخاذ شده است اما دارای آسیب‌هایی در سطوح مختلف است که برآمده از عدم شناخت ظرفیت‌های بستر و واکاوی چندجانبه و کل‌نگرانه به گردشگری و تقلیل آن به بحث مظاهر فرهنگ و طبیعت به ابزار گردشگری نه گردشگری، ابزاری برای توسعهٔ پایدار منطقه است. ازطرفی تصمیماتی که منجر به انتخاب ساخت طرحی مثل گهر پارک شده است گویای نگاه آرمانی مدیران در توسعهٔ حوزه‌های دیگر آن هم با صفات برترین است که به علت فقدان نگاه مکان‌مند و کل‌نگر و صرفاً جزئی‌نگری به جبران یا ارتقای کالبد سبب شده است طرحی اتخاذ شود که گرچه بازاری و مخاطب‌پسند است اما در طولانی‌مدت ناکارآمد باشد. در باب نسبت این تصمیمات با جامعهٔ محلی شاید در وهلهٔ اول تصویر غرورآفرینی در ذهن جامعه ایجاد کند اما عدم نگرش همه جانبه به تعامل گردشگری متمرکز گهر پارک و جامعهٔ محلی سیرجان، کیفیت زیست جامعهٔ محلی را تضعیف می‌کند.

به‌صورت کلی می‌توان گفت گردشگری سرمایه‌داری به سبب پتاسیل‌های سرمایه‌دار می‌تواند یک فرصت برای ارتقای زیست و موتور رشد باشد اما نیازمند اتخاذ رویکردی همه‌جانبه است. خوانش مکان‌مند با نگاهی کل‌نگرانه و هستی شناسانه به سرزمین فراتر از یـک زمین و جامعهٔ محلی فراتر از یک ساکن نگاه می‌کند. عدم وجود نگاه کل‌نگر در گردشگری سرمایه‌داری سبب می‌شود که این فرصت به تهدیدهایی چون کالایی‌سازی مکان (ارائهٔ مکان بازاری مخاطب‌پسند)، نامکانی (مداخله در ویژگی‌های مکان‌بودگی یک فضا و مرور حذف آن و مبدل‌شدن فضا به یک نامکان)، صحنه‌سازی هویت (تزریق هویت‌های غیربومی به فضا)، انتخاب سلیقه‌ای مکان (انتخاب هویت توسط سرمایه‌گذار نه براساس خوانش سیستمی) مبدل شود (تصویر ۸). پتانسیل‌های سرمایه‌داری، می‌تواند یک فرصت برای ارتقای کیفیت زیست جامعهٔ محلی نیز باشد اما عدم وجود نگاه چندجانبه و کل‌نگر تضعیف وضعیت مالی و اقتصادی جامعهٔ محلی، انکار رنج، به‌حاشیه‌رانده‌شدن جامعهٔ محلی و انحصار توسعه به مجموعهٔ مدنظر، نه به شهر است (تصویر ۹). زمانی می‌تواند یک پروژهٔ گردشگری در ابعاد سیاستی و مدیریتی، توسعه‌ای کارامد را در پی داشته باشد و فراتر از صرف یک ابزار برای برندینگ سرمایه‌دار، در جهت ارتقای کیفیت زیست مردم شهر اتخاذ شود که (۱) به جای تمرکز بر طرح‌هایی همه‌جایی، ویژگی‌های سرزمینی یـک منطقه شناخته و پروژه با توجه به آن تعریف شود، (۲) فراتر از شناخت چیستی و تقلید از میراث ملموس و ناملموس، هستی ویژگی‌های سرزمینی شناخته و به کارگرفته شود، (۳) جامعهٔ محلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های این ویژگی سرزمینی و نیازهای آن را در تمام ابعاد شناخته شود، (۴) جامعهٔ محلی به‌جای ابزاری برای سودآوری، به‌عنوان ذی‌نفع پروژه شناخته شود، (۵) طرح به‌جای پوشاندن کمبودهای شهر، برای رفع نیازهای آن به کار گرفته شود، (۶) پروژه به‌جای متمرکزکردن توسعه به یک نقطه و دوگانه‌سازی فضا، توسعهٔ شهر را در بر بگیرد. درواقع توجه به مکان و ظرفیت‌های مکانی و سرزمینی کلید کارآمدی گردشگری سرمایه‌داری به‌عنوان یک فرصت در توسعه است.

تعارض منافع

نگارنده اعلام می‌دارد که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافعی برای وی وجود نداشته است.

فهرست منابع

• گلاب‌زاده، محمدعلی. (۱۳۸۵). *سیرجان خطهٔ گهرنشان*. سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان کرمان.
• مهندسین مشاور شارمند. (۱۳۷۸). طرح جامع شهر سیرجان. سازمان مسکن و شهرسازی استان کرمان.

تصویر ۸. نسبت گردشگری سرمایه‌داری و مفهوم مکان. مأخذ: نگارنده.

تصویر ۹. نسبت گردشگری سرمایه‌داری و جامعهٔ محلی. مأخذ: نگارنده.

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]

[DOI: 10.22034/4.11.115]

• مهندسین مشاور معماری و شهرسازی عرصه. (۱۳۹۵). *بازنگری طرح توسعه و عمران (جامع) شهر سیرجان با رویکرد راهبردی*. ادارهٔ کل راه و شهرسازی استان کرمان.

• *About Gohar Park.* (n.d.). Gohar Park. Retrieved from https://goharpark.ir/fa

• Afzali, Z. (2022). An analysis in critique and review of opinions presented about the developments of Sirjan City, Iran, from its formation to the Qajar period. *Athar. 42*(4), 586-605. http://athar.richt.ir/article-2-904-fa.html

• Akbari, M. R. (2018). *Livable street and its role in sustainable urban tourism (case study: Valiasr Street, the section between Park Way Crossroad and Tajrish Square, Tehran)* [Doctoral dissertation, University of Tehran]. Irandoc. https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/85276a015c8e1d8f9fdd327c1e80cf7f

• Ateljevic, I., Morgan, N., & Pritchard, A. (2012). *The critical turn in tourism studies: Creating an academy of hope*. Routledge. https://books.google.de/books?id=7PwrBgAAQBAJ

• Augé, M. (2008). *Non-places: introduction to an anathropology of supermodernity* (M. Farahmand, Trans.). Iran Cultural Studies. (Original work published 1992)

• Bianchi, R. (2018). The political economy of tourism development: A critical review. *Annals of Tourism Research, 70,* 88–102. https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.08.005

• Bianchi, R. V. (2003). Place and power in tourism development: Tracing the complex articulations of community and locality. *PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural, 1*(1), 13–32. https://doi.org/10.25145/j.pasos.2003.01.002

• Britton, S. (1991). Tourism, capital, and place: Towards a critical geography of tourism. *Environment and planning D: society and space, 9*(4), 451-478. https://doi.org/10.1068/d090451

• Britton, S. G. (1982). The political economy of tourism in the Third World. *Annals of Tourism Research, 9*(3), 331–358. https://doi.org/10.1016/0160-7383(82)90018-4

• Cambridge ALD. (2006). *Cambridge Advanced Learner's Dictionary.* Cambridge University Press.

• Delmas, M. A., & Burbano, V. C. (2011). The drivers of greenwashing. *California Management Review, 54*(1), 64-87. https://doi.org/10.1525/cmr.2011.54.1.64

• Gharib, M. (1977). *A new Persian dictionary.* Bonyad.

• Halabian, A. H., Pourkhosravani, M., & Negahban, S. (2017). Assessment of tourism capabilities of Sirjan geotops using Fassoulas and Comanescu models. *Researches in Earth Sciences, 8*(4), 112-131. https://esrj.sbu.ac.ir/article_96452.html?lang=en

• Heidegger, M. (2015). Building, dwelling, thinking. In A. Sharr (Ed.), *Heidegger's hut* (pp. 29-46). Saless Publication. (Original work published 1971)

• MacCannell, D. (1999). *The tourist: A new theory of the leisure class.* University of California Press. https://books.google.de/books/about/The_Tourist.html?id=6V_MQzy021QC&redir_esc=y

• Mansouri, S. A. (2023). Placed nomads. *MANZAR, the Scientific Journal of Landscape, 15*(65), 3. https://doi.org/10.22034/manzar.2023.185721

• Mitchell, J., & Ashley, C. (2010). *Tourism and poverty reduction: pathways to prosperity.* Earthscan Publications. https://doi.org/10.4324/9781849774635

• Mobbs, P. (2009). *The "green-Prometheans" – better, but still a futile gesture?* [ecolonomics No. 4]. http://www.fraw.org.uk/mei/ecolonomics/

• Mosedale, J. (2011). *Political economy of tourism: A critical perspective.* Routledge. https://www.researchgate.net/publication/236881142_Political_economy_of_tourism_A_critical_perspective

• Papoli Yazdi, M. H., & Saqal, M. (2006). *Tourism (Nature & Concepts).* SAMT.

• Relph, E. (1976). *Place and placelessness.* Pion.

• Sinclair, M. T., & Stabler, M. (1997). *The economics of tourism.* Routledge.

• Tuan, Y-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience.* University of Minnesota Press.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Revitalization School journal. This is an open access article disributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

نحوهٔ ارجاع به این مقاله

رجب‌بوجانی، نگین. (۱۴۰۵). گردشگری سرمایه‌داری؛ از یک فرصت برای توسعه تا یک تهدید (واکاوی نسبت گردشگری سرمایه‌داری با مکان و جامعهٔ محلی، نمونه موردی: دهکدهٔ گردشگری گهر پارک سیرجان). *مکتب احیاء*، ۴(۱۱)، ۲۶-۳۷.

DOI: http://dx.doi.org/4.11.115/10.22034
URL: https://jors-sj.com/article-115-1-fa.html

[Downloaded from jors-sj.com on 2026-10-09]
[DOI: 10.22034/4.11.115]